

НАСТАВАТА ВО ПАНДЕМИЈА, ИНСПИРАЦИЈА ЗА ПРОМЕНИ

(Елена Ончевска-Агер и Руска Иванова-Наскова, *Настава во пандемија: искуства и поуки од истражувањето на ставовите на студентите и наставниците на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“*, Скопје, 2023, 120 стр.)

TEACHING IN PANDEMIC TIMES, INSPIRATION FOR CHANGE

(Elena Onchevska-Ager and Ruska Ivanova-Naskova, *Teaching in Pandemic Times: Experiences and Lessons from the Study of Students' and Teachers' Opinions at the Blazhe Koneski Faculty of Philology*, Skopje, 2023, pp. 120)

Соња Китановска-Кимовска

Катедра за преведување и толкување
Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје
sonjakitanovska@flf.ukim.edu.mk

Sonja Kitanovska-Kimovska

Department of Translation and Interpreting
Blazhe Koneski Faculty of Philology, Skopje
sonjakitanovska@flf.ukim.edu.mk

Монографијата „Настава во пандемија: искуства и поуки од истражувањето на ставовите на студентите и наставниците на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, од авторките проф. д-р Елена Ончевска Агер и проф. д-р Руска Иванова-Наскова, се состои од 120 страници компјутерски обработен текст и ги содржи следниве делови: Вовед, Преглед на литературата, Методологија, Резултати, Дискусија на резултатите, Завршни согледувања, Библиографија (46 библиографски единици) и Прилози (Прилог 1: Прашалник за студентите, Прилог 2: Прашалник за наставниците и Прилог 3: Прашалник за интервјуата со испитаниците).

Во воведот, авторките ја образложуваат идејата и потребата за спроведување на истражувањето. Поаѓајќи од личниот интерес, тие зануркуваат во потрага по знаења за искуствата и ефектите од новонастанатата ситуација со пандемијата на КОВИД-19 врз наставата во онлајн просторот. Покрај желбата за личен раст и развој, тие ја препознаваат можноста ова истражување да биде корисно и за сите други колеги и студенти, за време на пандемијата и по неа. Оттука, си поставуваат за цел да придонесат за подобрување на наставата, преку сумирање на дотогашните искуства од организирањето и следењето на онлајн наставата во документ, којшто ќе поттикне на размислување и, можеби, на преобмислување на наставата.

Во делот „Преглед на литературата“, авторките ја претставуваат теориската рамка на истражувањето, заедно со прегледот на релевантните глобални истражувања на пресекот меѓу пандемијата и универзитетското образование. Зборуваат за промените што ги претрпеле универзитетите поради пандемијата и за тешкотиите со кои се соочиле студентите и наставниците, за природата на онлајн наставата, вклучително и за користењето на социјалните мрежи, како и за предизвиците од (не)користењето на веб-камерите и од (не)вклученоста на студентите на часот. Дискусијата се потпира на теорискиот модел за е-модерирање на Самон и на теоријата за мотивирано однесување на Рајан и на Деси. Наставата во време на криза е неизбежно поврзана со самата криза, а и со тоа како таа влијае врз благосостојбата на студентите и на наставниците. Оттука, авторките се осврнуваат на моделот на Кублер-Рос, како основа за разбирање на ненадејните промени, последиците од нив и начините на справување со нив.

Во делот „Методологија“, Ончевска Агер и Иванова-Наскова ја опишуваат методологијата што ја користеле за да го спроведат истражувањето. Тие си поставуваат четири истражувачки прашања, чиешто одговори ги бараат преку квантитативни и квалитативни методи. Поточно, спроведуваат анкети со двете главни групи испитаници (студенти и наставници) и интервјуа со фокус-групите. Анализата на податоците ја прават со помош на дескриптивна статистика, тематско кодирање и, во одредени случаи, со подетални статистички тестови.

Во делот „Резултати“, авторките ги пренесуваат резултатите од истражувањето. Прво ги даваат демографските податоци за испитаниците, а потоа ги изнесуваат резултатите според темите на истражувачките прашања, и тоа: редовност, наставни практики, ставови на испитаниците во врска со онлајн наставата (при што, прво ги пренесуваат ставовите на наставниците, а потоа ставовите на студентите). За сите аспекти, за кои има квантитативни податоци, дадени се графикони за појасен визуелен приказ. Од квалитативната анализа произлегуваат и согледувања во врска со поимањето на онлајн наставата (на пр., дали таа опфаќа и користење е-пошта и социјални мрежи) и на психофизичкото здравје. На крајот се дадени искуства, совети и предлози за унапредување на онлајн наставата, и од наставниците и од студентите (насочени, меѓу другото, и кон идните студенти).

Во делот „Дискусија на резултатите“, Ончевска Агер и Иванова-Наскова ги анализираат резултатите од своето истражување низ призмата на теориските поставки, претставени погоре во трудот, како и на претходни истражувања на слични теми. Даваат резиме на сознанијата во врска со стратегиите за справување со кризата, со начините на реализација на наставата (формати, комуникација, интерактивност, наставни програми и материјали), со поимањето на онлајн наставата (вклучително и што претставува (не)квалитетна настава) и со психофизичкото здравје на наставниците и на студентите. Овој дел завршува со список на совети и предлози за поуспешна реализација на онлајн настава, наменет и за идните студенти и за наставниците.

Во делот „Завршни согледувања“, авторките ги сумираат главните впечатоци од истражувањето. Заклучуваат дека испитаниците се покажале како исклучително адаптивни во непредвидливите пандемиски услови, но и активни во изнаоѓањето на нови можности и потенцијали за развој. И наставниците и студентите се мотивирани да придонесат, со свои предлози, за подобрување на наставата и покажуваат потреба и подготвеност активно да се вклучат во поширока дебата за разбирање на комплексноста на проблемите и нудење на квалитетни решенија. Првичните сознанија од ова истражување доведоа до активности како: зародиш на институционални промени на Факултетот преку поголема вклученост на наставниците во размена и во меѓусебно учење, поголеми можности за студентите да ги искажат своите искуства со наставата за секој предмет поединечно, и прва и уникатна можност за наставниците да добијат психосоцијална поддршка со помош од Факултетот.

Монографијата „Настава во пандемија: искуства и поуки од истражувањето на ставовите на студентите и наставниците на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, од авторките проф. д-р Елена Ончевска Агер и проф. д-р Руска Иванова-Наскова, е пионерски труд од најмалку три аспекти. Прво, таа претставува прв обид за систематско согледување на состојбата со наставата во раните фази од пандемијата, кој што ги опфаќа главните чинители во наставниот процес, наставниците и студентите, на сите катедри од Факултетот, пристапувајќи кон предметот на истражување преку вкрстено испитување и споредување на нивните мислења и доживувања. Второ, преку ова истражување им се дава глас и на студентите и на наставниците, при што се осветлуваат сите аспекти од наставата и работењето на Факултетот коишто се од интерес на засегнатите групи, а кои може различно да се перципираат од различните испитаници. При анализата и, особено, при дискусијата на резултатите, авторките заземаат објективен став, без неосновано генерализирање, и непристрасно оставаат простор за различните, па дури и за спротивставените ставови и искуства на студентите и на наставниците. На таков начин доаѓаат до израз индивидуалните разлики, коишто несомнено треба да се земат подеднакво предвид за да се добие реална слика за сите вклучени страни. Трето, и можеби најважно, сознанијата претставени во оваа монографија веќе поттикнаа реални придвижувања на Факултетот и доведоа до видливи промени за време на пандемијата. Меѓу најочливите беше формирањето и функционирањето на Комисијата за унапредување на наставата, преку која се канализираа повеќето од потребите и препораките, изнесени од испитаниците. Ќе ги издвојам: бројните вебинари за меѓусебно споделување на искуствата од наставниците, прибирањето мислења и евалуација на наставата/наставниците од страна на студентите преку наменската апликација *Студентите коментираат*, како и проектот за психосоцијална поддршка на наставниците за време на пандемијата. Сите активности имаа позитивен одзив кај засегнатите страни и одиграа важна (стручна и психолошка) улога во тешкиот пандемиски период. Објавувањето на овој труд сведочи за искуствата од тоа време и за тоа какви придобивки може да произлезат од истражувања од овој вид. Да се надеваме дека трудот и веќе почувствуваните придобивки ќе служат како инспирација и ќе поттикнуваат слични наставни и развојни активности на Факултетот во иднина, а Деканатот, наставниците и студентите ќе го препознаат потенцијалот, ќе иницираат и ќе се вклучат во активностите со цел да се унапреди и наставата и целокупното заедничко дејствување на Факултетот.

Овој труд е прв од ваков вид во Македонија, во кој систематски и вкрстено се собираат ставовите на студентите и на наставниците за наставата во време на пандемија, и се нудат препораки, извлечени од директните учесници во наставниот процес. Со него се дава значаен придонес не само кон унапредувањето на методолошките, техничките и

социоафективните компоненти на наставата, во пандемиски услови и пошироко, туку и кон градење на целокупната култура на демократизација на работењето на универзитетите. Во целина, трудот има особено значење за сите сегашни и идни студенти, наставници, истражувачи и стручни служби, како сведоштво за едно време, но и како патоказ за идно дејствување во наставата и надвор од неа, преку поттикнување на дијалог, меѓусебно почитување и уважување на различните потреби и мислења на сите засегнати страни.